

Kader Primair

VAKBLAD VOOR LEIDINGGEVENDEN IN HET PRIMAIR ONDERWIJS

THEMA | **Metten = weten?**

Weten gaat verder dan de uitkomst van meten; de relatie tussen data, kennis en wijsheid | Het waarom, de gevolgen en de risico's van opbrengstgericht werken | Meetinstrumenten: van provinciebreed tot managementapplicatie

ACTUEEL | **Bereidheid tot langer doorwerken hoog in onderwijs**

ACHTERGROND | **Inspelen op ingrijpende gevolgen bevolkingskrimp**

Uitgelicht

Kader Primair

Kader Primair is een uitgave van de Algemene Vereniging Schoolleiders (AVS), dé vereniging voor alle leidinggevenden in het basis-, voortgezet en speciaal onderwijs. Kader Primair verschijnt tien of elf keer per jaar. Oplage: 6.000. Overname van artikelen na overleg met de hoofdredacteur. ISSN 1384-1165

Redactie

Marc Mathies (hoofdredactie), Vanja de Groot, Joëlle Poortvliet (bureau- en eindredactie), Hans van den Berg (gastredacteur), Jos Hagens (gastredacteur), Carine Hulscher-Slot, Tom Roetert. Redactieadres: AVS

Medewerkers deze maand

Jaen van Aken, Marcel van den Bergh/Hollandse Hoogte, Lisette Blankestijn, Theo Bos, Jos Collignon, Ineke Dammers, Jan Jacob van Dijk, Ton Duif, Daniëlla van 't Erve, Irene Hemels, Houben/Nationale Beeldbank, Marijke Nijboer, Bert Nijveld, Bob Ravelli, Jacq Zinken

Abonnementen

AVS-leden ontvangen Kader Primair en Kadernieuws gratis. Abonnementprijs voor niet-leden: € 113 (excl. 6% BTW). Administratie: AVS-secretariaat

Grafische vormgeving en druk

Thoben Offset Nijmegen
Telefoon: 024-3220287

Advertenties

Recent, Ray Aronds,
Postbus 17229, 1001 JE Amsterdam
Telefoon: 020-3308998, fax: 020-4204005
E-mail: info@recent.nl www.recent.nl

Ledenservice

AVS
Postbus 1003, 3500 BA Utrecht
Telefoon: 030-2361010, fax: 030-2361036
E-mail: info@avs.nl www.avs.nl

Helpdesk

Voor adviezen over wet- en regelgeving, functiewaardering, de individuele rechtspositie en arbeidsvoorwaarden.
maandag t/m vrijdag: 09.00 – 17.00 uur
telefoon: 030-2361010

Bestuur

Ton Duif (voorzitter), Jan Morsink (secretaris), Petra Palokaj (penningmeester), Hans Pennings

Ledenraad

E-mail: ledenraad@avs.nl

Decentraal Georganiseerd Overleg

De AVS overlegt namens het Ambtenarencentrum.
Secretariaat: Winlan Man, w.man@avs.nl, tel. 030-2361010

Lidmaatschap

Lidmaatschap schooljaar 2010/2011
Persoonlijk deel: € 136,50
Managementdeel: € 197 – € 288, afhankelijk van het aantal leerlingen (1 x per school)
Postactief lid: € 103 (FPU, pensioen)
Aspirant lid: v.a. € 30 (u bent (nog) geen (adjunct-)schoolleider)
Buitengewoon lid: € 103

Kijk voor het huidige actieaanbod en de lidmaatschapsvoorwaarden op www.avs.nl/lidwoorden.

De mening van in Kader Primair geïnterviewde personen is niet noodzakelijkerwijs de mening van de AVS. Ook duidt adverteren in dit blad niet op samenwerking of goedkeuring van de AVS met of voor de betreffende organisatie, behoudens de AVS Voordeelpartners.

Kader Primair wordt gedrukt op papier dat het FSC-keurmerk draagt.

THEMA | De samenhang tussen meten en weten

Wat is de samenhang tussen meten en weten en wat zijn de valkuilen als weten beperkt wordt tot de uitkomst van meten? Dit betoog, met behulp van wetenschappelijke literatuur, laat meer vormen van meten zien. Met elk hun eigen waarde. Op zoek naar de relatie tussen data (gegevens), kennis en wijsheid. **pagina 12**

THEMA | Doelen (bij)stellen

Maar 25 procent van de basisscholen blijkt duidelijke doelen te stellen, te checken of deze worden gehaald en er ook iets aan te doen als dat niet het geval is. De inspectie en de Onderwijsraad over het vervolg na meten: opbrengstgericht werken. **pagina 18**

ANALYSE | Waar wil de politiek naartoe met onderwijs?

Hoewel 9 juni nadert, zijn er nog tal van zwevende kiezers. Welke standpunten hanteren de partijen als het gaat om onderwijs? Een vergelijking van de verkiezingsprogramma's laat een zekere behoudendheid zien, met de focus op taal en rekenen. **pagina 32**

ACHTERGROND | Dalende leerlingenaantallen door bevolkingskrimp

De gevolgen van ontgroening en vergrijzing worden steeds nijpender zichtbaar in het onderwijs. OCW verwacht de komende tien jaar een krimp van gemiddeld 10 procent. Schoolbesturen – vooral in de uithoeken van Nederland – kiezen onder andere voor bestuurlijke fusies en samenwerkingscholen, maar soms is sluiting onvermijdelijk. **pagina 36**

ACTUEEL

- 2 Onderwijsbonden willen duidelijkheid over cao's**
Voor de verkiezingen helderheid geëist over bescheiden loonstijging in 2010
- 2 Nieuw instrument voor meten van burgerschap**
Inzicht in burgerschapscompetenties en -gedrag
- 3 Bereidheid tot langer doorwerken hoog in onderwijs**
Steeds meer werknemers willen werken tot 65 jaar

INSPECTIE EN ONDERWIJSRAAD OVER OPBRENGSTGERICHT WERKEN

Slechts een kwart van de basisscholen blijkt duidelijke doelen te stellen, te checken of deze worden gehaald en er ook iets aan te doen als dat niet het geval is. Omdat deze scholen veel beter presteren, tonen zowel de Onderwijsraad als de inspectie zich voorstander van opbrengstgericht werken. Inspecteur-generaal Annette Roeters en hoogleraar Roel Bosker van de Onderwijsraad over het waarom, de gevolgen en de risico's. "Meten is weten, maar dat is nog niet alles." TEKST DANIËLLA VAN 'T ERVE

'Scholen laten kans

Volgens het Onderwijsverslag zijn de eindopbrengsten op meer dan 90 procent van de scholen voldoende en dat is al jaren zo. Waarom zetten jullie in op opbrengstgericht onderwijs?

Bosker: "Uit de internationale PISA-peiling blijkt dat de kwaliteit van ons onderwijs is achteruitgegaan. Vergeleken met andere landen doen we het nog steeds zo slecht nog niet, maar er is dus wel degelijk reden tot zorg. Bovendien zijn er in alle sectoren problemen met de aansluiting op een vervolgschool. Het zou veel beter zijn als we met elkaar helder hebben wat we verwachten dat scholen met kinderen realiseren."

Roeters: "Het is ook niet zo dat scholen nu niks doen. De inspectie ziet alleen wel een verschil tussen scholen. Op scholen die opbrengstgericht werken, bereiken leerlingen hogere prestaties. We merken bovendien te vaak dat scholen en besturen verbaast zijn als een school zwak of zeer zwak is geworden. Als ze doelen zouden stellen en beter de resultaten van hun leerlingen zouden bijhouden, dan zagen ze tijdig hoe het ervoor stond en konden ze bijsturen."

Maar scholen houden hun resultaten toch bij?

Roeters: "Meten is weten, maar dat is nog niet alles. Er wordt op scholen volop getoetst, maar leerkrachten gebruiken de cijfers vooral om te weten hoe een leerling ervoor staat. Dezelfde gegevens kunnen ook worden gebruikt op het niveau van de groep, de school en het bestuur."

Inspecteur-generaal Annette Roeters: "Scholen die opbrengstgericht werken, houden er vaak een hele set van omgangsnormen op na." Foto: Theo Bos

Dat biedt hele waardevolle inzichten, want zo raak je als schoolleider en leerkracht vanzelf geïnteresseerd in succesfactoren: wat gaat goed en hoe kan het beter? Het is dus meten om vervolgens te kunnen handelen.”

De inspectie pleit aan de andere kant voor de invoering van verplichte toetsen. Veel directeuren zullen zuchten bij het idee van nog meer toetsen. Wat zegt u tegen hen?

Roeters: “Het hoeft niet om meer toetsen te gaan, eigenlijk maakt ieder kind al de Cito-toets of een andere eindtoets. We vinden het belangrijk dat de toetsen op dezelfde momenten in een schoolloopbaan plaatsvinden. Daardoor weet de school waar iedere leerling staat en je kunt ook zien hoe een groep kinderen presteert, wat belangrijk is om je als school te kunnen verbeteren. En wij als inspectie kunnen meten hoe het met het onderwijs in Nederland is gesteld.”

Is dat wel zo gunstig? Als de school erop afgerekend wordt, komt er nogal wat druk op de leerling en de school te staan om goed te presteren.

Roeters: “In Engeland noemen ze dit *Teaching to the test*, dus dat scholen alleen bezig zijn met het aanleren van de juiste vaardigheden om de test goed te maken. Maar het halen van een zo hoog mogelijke Cito-score is wel een heel smal doel voor een school om zich op te richten. Alle betrokkenen zullen daarvan denken: is dit nou het enige waarvoor we naar school gaan? En natuurlijk steken we niet onder stoelen of banken dat het een gunstig effect is dat scholen hoog willen presteren. Ze mogen hun ambities best hoger stellen dan alleen voorkomen dat een school zwak of zeer zwak wordt.”

“Als het gaat om prioriteit, dan staat plezier in school achteraan”, aldus Roel Bosker van de Onderwijsraad.

Bosker: “Bovendien is die druk om goed te presteren er toch al, want in Amsterdam kom je bijvoorbeeld geen gymnasium binnen zonder fatsoenlijke eindscore. Het leven is helaas met druk omgaan. Toetsen maken is niet leuk, maar het is wel een van de weinige eerlijke manieren om erachter te komen wat iemand kan en kent.”

Hoe betrouwbaar is een toets, het is toch vaak een momentopname?

Bosker: “De Cito-eindtoets duurt drie dagen, dat is geen momentopname meer. Een kind dat helemaal aan de bovenkant van een toets zal scoren, valt echt niet plots helemaal naar beneden en andersom ook niet. De marges zijn beperkt. Bovendien is er naast de toets ook nog altijd het advies van de leerkracht en de gegevens uit het leerlingvolgsysteem. Dus als een kind een toets verknalt omdat oma is overleden, dan is er altijd nog een soort hardheidsclausule. Als er om aanwijsbare redenen iets misgaat, wordt niemand daar op afgerekend.”

en liggen’

“Het vastleggen van standaarden van wat een leerling op een bepaald moment moet kennen en kunnen, helpt daarbij. In augustus worden de zogeheten referentieniveaus voor taal en rekenen ingevoerd. Door deze vaste, absolute normen kunnen we ook weer meer zeggen over de kwaliteit van scholen en het onderwijs als geheel in vergelijking tot andere jaren.”

Bosker: “De Onderwijsraad adviseert al sinds 1999 om met standaarden de leerdoelen concreter te maken. De kern-doelen geven wel aan wat we verwachten dat kinderen moeten kunnen en kennen, maar er staat nergens wanneer iets goed genoeg is. Uit de toetsen moet straks blijken in welke mate een kind een vaardigheid beheerst. Zo blijf je kinderen ook uitdagen als die eenmaal een bepaald niveau hebben bereikt.”

Pleit u, om te weten hoe een school het doet, ook voor een beginttoets?

Bosker: “Het primaire doel van een toets is kinderen, ouders en leerkrachten te helpen om een kind verder te brengen en verstandige keuzes te kunnen maken. Dat breng je in gevaar door de toets voor andere doeleinden te gebruiken. Bij met name de kleutertoets kun je het perverse effect krijgen dat iedereen denkt: ‘Het kind kan maar beter laag scoren, dan behaalt de school uiteindelijk maximaal resultaat.’ Van een eindtoets is het effect gunstig: nu allemaal goed je best doen.”

OPBRENGSTGERICHT WERKEN IN DE PRAKTIJK

Onder opbrengstgericht werken verstaat de inspectie: het systematisch en doelgericht werken aan het maximaliseren van prestaties. Uit een representatieve steekproef naar de manier van werken bij rekenen/wiskunde blijkt een kwart van de basisscholen opbrengstgericht. Deze scholen:

- hebben duidelijke doelen voor alle leerlingen;
- zorgen dat leerkrachten weten wat ze hun klas moeten leren;
- stemmen het onderwijs af op wat leerlingen nodig hebben;
- analyseren problemen van leerlingen die doelen niet halen;
- verhelpen die problemen door een goede leerlingenzorg;
- gaan jaarlijks na hoe alle groepen presteren;
- verbeteren zich snel als prestaties tegenvallen.

De publicatie 'Opbrengstgericht werken doe je zo!' van de PO-Raad bevat praktijkvoorbeelden en tips om morgen te beginnen. Kijk voor meer informatie op www.schoolaanzet.nl.

Plezier in school is een ander item. Veel ouders zeggen: dat getoets hoeft voor mij niet, laat een kind toch gewoon kind zijn.

Roeters: "We zien dat het plezier in school toeneemt als resultaten verbeteren. Het idee dat een leerkracht verwacht dat je iets kan, geeft de uitdaging om dat te laten zien. Als dat lukt, bevordert dat het plezier."

Bosker: "De ideale school is natuurlijk een school waar kinderen met plezier naartoe gaan en waar ze het nodige opsteken. Dan gaat het over alle zaken die we met elkaar belangrijk vinden: taal en rekenen, maar ook respect voor elkaar en andere sociale vaardigheden. Maar als het gaat om prioriteit, dan staat plezier in school achteraan."

De aandacht gaat vooral naar basisvaardigheden als rekenen en taal. Hoe zit het met de sociaal-emotionele vaardigheden?

Bosker: "Onderwijs bereidt kinderen voor op hun rol in de samenleving. Dus dan gaat het ook over goed burgerschap en goed kunnen samenwerken. Dat zijn andere doelen dan degene die betrekking hebben op rekenen en taal. Het een is niet belangrijker dan het ander. Maar ik ben wel praktisch: als een kind rekenen en taal beheerst, dan komt het met het zelfvertrouwen ook wel goed. Bovendien zijn dit soort doelen niet eenvoudig te toetsen. Er zijn wel vragenlijsten die de leerkracht invult, maar daar kun je een enorme kanttekening bij zetten."

Roeters: "We zijn bezig om te kijken hoe we de sociale opbrengsten beter kunnen meten. Het schoolklimaat is een belangrijke voorwaarde. Scholen die opbrengstgericht werken, blijken er vaak een hele set van omgangsnormen op na te houden: het houden aan afspraken, de les op tijd beginnen en de tijd goed uitnuttten bijvoorbeeld."

Scholen in het speciaal basisonderwijs (sbo) werken met ontwikkelingsperspectieven: een soort persoonlijk ontwikkelingsplan per kind. Is dat het ideaalbeeld voor het basisonderwijs?

Roeters: "Er zijn al scholen die per kind doelen opstellen. In het sbo en voor de rugzakleerlingen is het verplicht. Een handelingsplan geeft inzicht en stuurt je handelen als leerkracht: waar wil je zijn over een bepaalde periode en wat heeft dit kind daarvoor nodig? Ik ga nu niet de uitspraak doen dat er voor elk kind een handelingsplan moet komen, maar de gedachte erachter dat je doelen stelt voor alle leerlingen, ondersteun ik zeer."

Bosker: "Met heel ingewikkelde dingen, kun je maar beter rustig beginnen. Laten we eerst eens beginnen met het vaststellen van een drempel voor leerlingen. Dat we kunnen zeggen dat als een kind deze kennis en vaardigheden op een basaal niveau beheerst, dat we er zeker van kunnen zijn dat het daarna goed zal gaan en dat een vervolgschool er ook verder mee kan. Vervolgens kun je het systeem gaan verfijnen."

Schoolleiders zien een tegenstrijdigheid om aan de ene kant Passend onderwijs in te voeren, terwijl je aan de andere kant meer opbrengstgericht moet werken. Hoe zien jullie dat?

Roeters: "Het is juist een prachtige kans. Als scholen opbrengstgericht gaan werken, kunnen ze het onderwijs juist veel meer toesnijden op individuele leerlingen. Het begint bij te bepalen wat een kind nodig heeft als het binnenkomt. Wat kun je aan als school en wat niet? Allemaal stappen die passen bij het opbrengstgericht werken."

Bosker: "Als school wil je elk kind een maximale kans op ontplooiing geven. Van heel veel kinderen blijven talenten echter onbenut. Zowel Passend onderwijs als opbrengstgericht werken begint met het vaststellen van een doel: wat wil je bereiken? Dat is het begin. Maar je mag nooit tevreden zijn als een kind naar het vmbo gaat, terwijl het in potentie naar havo/vwo had gekund. Om daar achter te komen, is het belangrijk dat je weet wat een kind kan."

Het ambitieniveau van scholen mag dus wel wat omhoog?

Roeters: "Veel scholen laten kansen liggen. Als ze op een andere manier werken, kunnen ze meer bereiken. Scholen die zwak of zeer zwak geworden zijn, laten met opbrengstgericht werken in korte tijd goede, duurzame verbeteringen zien. Wat we belangrijk vinden, is dat ook de gemiddelde school haar doelen gaat stellen. Inderdaad hoger dan de ondergrens. Dat kost moeite, er moet een knop worden omgezet om op een andere manier naar het onderwijs te kijken. Maar uiteindelijk is de leerling gebaat met betere prestaties."

Bosker: "Onderzoek toont aan dat er qua verwachtingen over prestaties sprake is van een *self-fulfilling prophecy*. Als leerkrachten verwachten dat een kind meer kan, steken ze er meer energie en aandacht in en gaan de cijfers omhoog. Andersom geldt dat ook: zijn de verwachtingen laag, scoren kinderen ook laag. Daarom is opbrengstgericht werken zo belangrijk. Je begint met het stellen van realistische doelen en als je weet dat het deels aan je eigen inzet en kunde ligt om een kind verder te brengen, dan heb je de eerste slag al gewonnen."